NOTE SLAVO-ROMÂNE I

C I R

A. Scriban, în *Arhiva* dela Iași (1917, Nr. 7, p. 292), derivă cuvântul românesc *cir* « bouillie; jus de farine de maïs bouillie; colle de pâte, pâte; mortier, crépi » din rut. *čyr* « sorte de bouillie de gruau; sorte de bouillie de farine de maïs », Își pune însă întrebarea, dacă nu cumva cuvântul rutenesc e din limba română [1]).

Etimologia ruteană a lui *cir* a fost primită de unii cercetători români [2]). Tiktin [3]) îl compară cu rus. *čirŭ* « Eisrinde ». G. Pascu, în *Revista Critică*, anul 14 (1940), p. 40, consideră pe rut. *čyr* și pe rus. *čir* « écorce de glace mince; neige gelée en forme de grappes » ca un singur cuvânt dela care îl derivă pe rom. *cir* [4]).

Redactând hărțile Atlasului Linguistic Român II, am constatat că aria cuvântului *cir* « terciu » [5]) se întinde peste toată Moldova, peste întreg Ardealul și acopere și o parte a Olteniei și a Banatului (v. harta alăturată Nr. 1).

În părțile apusene ale Țării, în Banat și Crișana, nu e cunoscută noțiunea de terciu (pe harta Nr. 1, în dreptul punctelor care

[1]) În Dicționarul său apărut la Iași în anul 1939, Scriban îl dă pe *cir* tot din ruteană.

[2]) V. *Dicționarul Academiei* și Candrea-Adamescu, *Dictionarul enciclopedic*, s. v. *cir*.

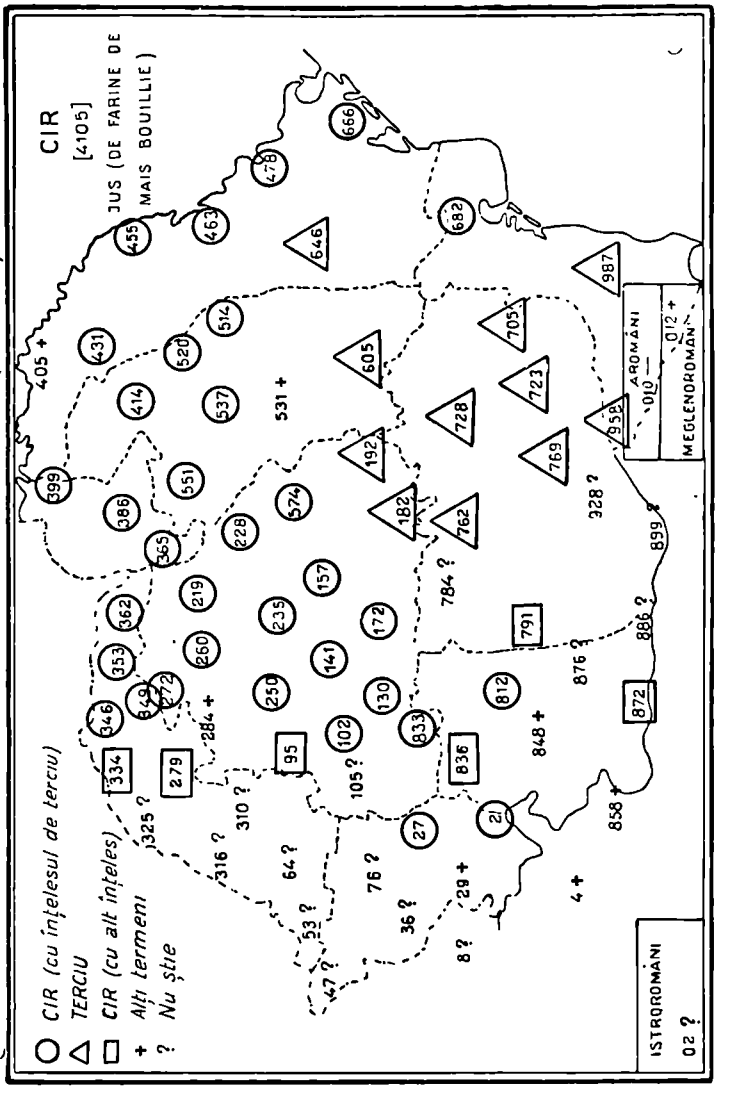
[3]) *Rumänisches Wörterbuch*, s. v. *cir*.

[4]) Cihac (*Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, II, p. 566) îl pune pe *cir* în legătură cu *ciriș* de origine turcească.

[5]) Cirul sau terciul este zeama, apa în care a fiert mămăliga și care se scurge din ceaun — dacă e prea multă — înainte de a se mesteca mămăliga (v. G. Pascu, *Revista Critică*, 14 (1940), p. 39.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

reprezintă localitățile anchetate, e câte un semn de întrebare care arată că informatorul nu știe să răspundă la întrebarea

pusă). Prin regiunile acelea se mănâncă foarte puțină mămăligă și când se gătește, de altfel foarte rar, se face — cum se zice în părțile răsăritene ale Țării — mămăligă «pripită». Aceasta n'are

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

terciu [1]). E probabil că, pe când se făcea și pe acolo mămăliga ca în celelalte ținuturi românești, terciul se numea și pe acolo *cir*. Dovadă sunt cele două puncte, 2 și 27 (v. harta alăturată Nr. 1), din partea muntoasă a Banatului unde se consumă multă mămăligă gătită ca în restul Țării și unde terciul e numit *cir*.

Aria cuvântului *cir* nu se aseamănă cu ariile elementelor de origine rutenească [2]). Acestea din urmă nu se întind până în Banat și Oltenia. Ca tip de arie a unui element rutenesc poate fi considerată aceea a derivatelor cuvântului *hulub* « porumbel » (< rut. *holub* « id. »), anume *hulubar*, *hulubărie*, *hulubnic* « cușca porumbeilor » (v. harta alăturată Nr. 2). Aria lui *cir* ne amintește mai de grabă aceea a lui *curechiu* « varză » sau a lui *moare* « zeamă de varză » (v. S. Pușcariu, *Le rôle de la Transylvanie dans la formation et l'évolution de la langue roumaine*, București, 1938, extras din « *La Transylvanie* », hărțile « Varză » și « Zeamă de varză »). Cuvântul *cir* pare deci a fi un element străvechiu și nu un împrumut relativ recent din ruteană (sau chiar din turcă).

Și forma ariei lui *cir* ne îndreptățește să-l considerăm un element mai vechiu. Cândva tot teritoriul dacoromân pare a fi aparținut ariei lui *cir*. *Terciu* e o inovație răspândită pe o arie relativ mică înconjurată aproape din toate părțile de aria *cir* care se întinde până

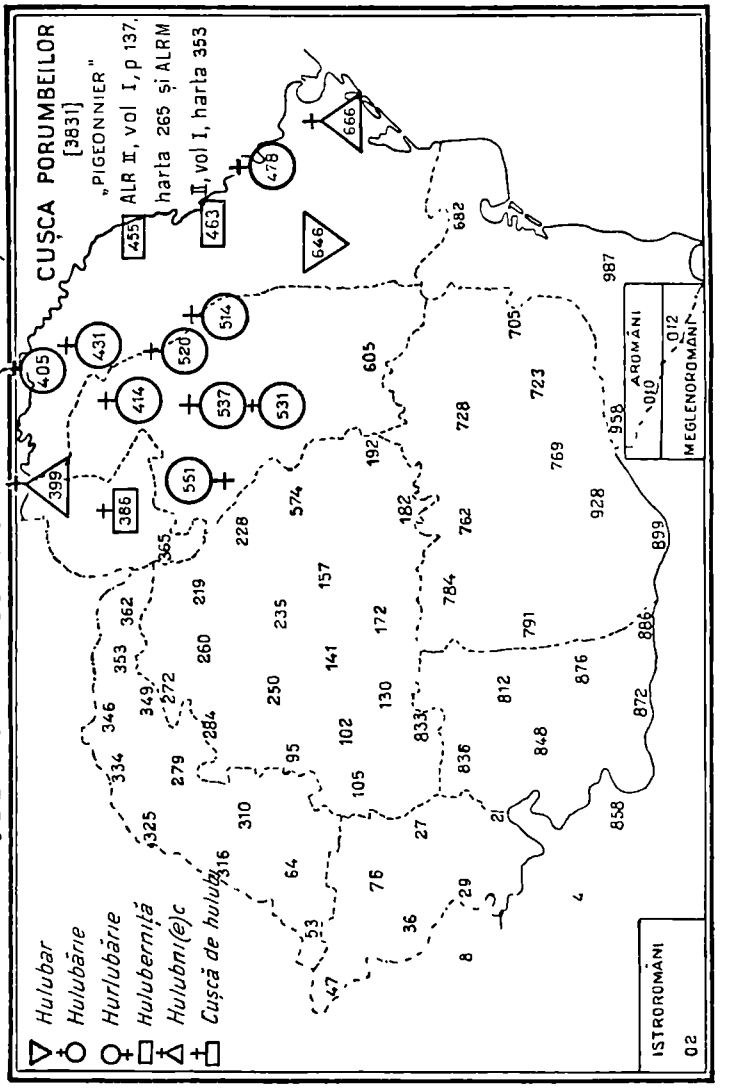
[1]) Mămăliga « pripită » se face în felul următor: Se pune apă — cu puțină sare — la fiert într'o oală. (Prin regiunile apusene ale Țării nu au gospodinele ceaun). Când apa clocotește, se ia în mâna stângă făină de porumb și se lasă să se strecoare încet printre degete în apa clocotită, pe când cu mâna dreaptă se mestecă, cu o lingură de lemn sau cu sucitorul — și făcăleţul lipseşte prin aceste părți —, mămăliga care e gata în câteva minute. În copilăria mea — sunt originar din regiunea de șes a Banatului — nici nu bănuiam că mămăliga se poate face altfel. La fel se prepară mămăliga în Piemont (v. Pascu, *ibid.*, p. 34). G. Pascu, după ce descrie prepararea mămăligii obișnuite românești, scrie: « Tot așa se face *polenta* în Piemont » și citează pe Bonafous. Din cuvintele lui Bonafous se vede însă că în Piemont se face mămăligă pripită (v. *ibid.*, pp. 33—34).

Descrierea preparării mămăligii obișnuite se găsește la Pascu (*loc. cit.*) care a luat-o din *Șezătoarea*, V, pp. 4—5.

[2]) Cu atât mai puțin cu acele ale elementelor turcești care sunt răspândite în părțile sudice ale țării.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

în Oltenia la Dunăre, iar în Basarabia, de-a-lungul Nistrului și a țărmului mării, până în Dobrogea de Nord [1]).

HARTA Nr 2

[1]) Întocmai ca în cazul lui *moare—zeamă de varză* sau *curechiu—varză*, și aici forma muntenească, adică *terciu*, trebue să fie de origine sudică (v. S. Puscariu, *op. cit.*, p. 29).

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

De altfel cercetătorii relațiilor linguistice româno-rutene, Brüske (*Die russischen und polnischen Elemente des Rumänischen* în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, XXVI—XXIX, pp. 1—69) și Scheludko (*Nordslavische Elemente im Rumänischen* în *Balkan-Archiv*, II, pp. 113—146) nu-l dau printre elementele rutene ale limbii române (și nici printre elementele românești ale limbii rutene).

Pe când la Români cuvântul *cir* e aproape general dacoromân, la Ruteni e numai dialectal. Hrinčenko, autorul cunoscutului dicționar ruteano-rusesc [1]), l-a luat din colecția *Materyjaly do ukrainśko-ruśkoji etnol'ogiji*, Lemberg, 1899, tom. I, p. 104. Materialul tomului I, dela pagina 96 la 110, e adunat din Galiția. Cuvântul *čyr* e deci unul din numeroasele elemente românești răspândite în Galiția până departe spre apus (cf. Scheludko, *Balkan-Archiv*, II, p. 119). De asemenea, multe din aceste elemente țin de sfera semantică legată de cultura porumbului și de prepararea mămăligii, de ex.: *kukurudz*, *popušoja* « porumb », *prašuvaty* « a prăși », *balmus* « balmoș », *kuleša*, *mamaliga* « mămăligă », *malaj* « mălaiu » [2]).

După constatarea că *čyr* în ruteană e de origine românească, ne-am putea opri. Totuși, mi se pare prea ademenitoare etimologia veche grecească a lui *cir* românesc, ca să nu încerc să o propun. Mă gândesc anume la χυλός « suc, sevă, chil, decocție » [3]) întrebuințat ca termen tehnic de medicina modernă pentru a arăta sucul din intestine format din partea hrănitoare a alimentelor (cf. fr. chyle). În greaca modernă χυλός însemnează « pâte liquide; bouillie; coulis » [4]), deci exact ca și cuvântul *cir* în multe regiuni românești.

G. Pascu (*op. cit.*, p. 40) îl consideră pe *terciu* de origine ungurească. În dicționarul dialectal al lui Szinyei, *tercs* e atestat însă o singură dată din Săcelele Brașovului. *Tercs* e deci un împrumut românesc în graiul Ciangăilor din Săcele.

[1]) B. D. Hrinčenko, *Slovar' ukrainskago jazyka*, Kiev, 1909, s. v. *čyr*.

[2]) În punctul 366 al Atlasului LR II, adică la Brodina (jud. Rădăuți), informatorul huțan a dat pentru « terciu » forma *borș' u̯(w)id mamałęgi* (accentul pe *ę*), literal: « borș, zeamă din mămăligă ». După ce l-am întrebat, dacă nu-i zic terciului *cir*, informatorul a răspuns: « Ba îi zicem și *čir* ».

[3]) Jakowitz-Seiler, *Griechisch-deutsches Wörterbuch*, χῡλός « Saft, Feuchtigkeit, bes. der durch Wasseraufguss u. Abkochen ausgezogene Saft, als Arzneimittel ».

[4]) V. Hépitès, *Dictionnaire grec-français et français-grec*, Atena, 1910, s. v. χυλός. E cunoscut proverbul grecesc: "Οποιος 'εκάη 'στὸ χυλὸν φυσάει καὶ τὸ γιαγοῦρτι « cine s'a ars cu ciorba, suflă și în iaurt ».

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

Cuvântul grecesc χυλός a intrat ca termen de bucătărie și medicină [1]) în latina vulgară orientală unde va fi avut înțelesul de « bouillie », păstrat în multe regiuni românești de astăzi [2]). Din acesta s'au desvoltat celelalte înțelesuri de « terciu de mămăligă, cocă de lipit, bruftuială, muruială » [3]).

Cu înțelesul de « cocă de lipit », s'a întâlnit în nordul Ardealului cu cuvântul de origine ungurească *ciriz* « pap (cleiul pantofarului) » și a luat și înțelesul acestuia, de altfel apropiat, de acela de cocă de lipit [4]).

Din punct de vedere fonologic, etimologia *cir* < χυλός întâmpină însă oarecare greutăți. Ne-am aștepta anume la forma **ciur* [5]). Formele *a ciurui*, *ciuruială* se datoresc asimilării, din *a cirui*, *ciruială*. Totuși,

---

[1]) În multe părți cirul e un medicament. Îl beau mai cu seamă cei bolnavi de piept.

[2]) Pe harta alăturată Nr. 1, în punctul 95 (Scărișoara, jud. Turda), cirul e un fel de mămăligă apoasă făcută din făină de grâu, secară, porumb sau orz (v. *Anuarul Arhivei de Folklor*, V, p. 117). În punctul 334 (Moftinul-Mic, jud. Sălaj) *cir* însemnează mămăligă mai subțire. La fel, în punctul 791 (Negreni, jud. Olt), se zice despre o mămăligă rea, prea subțire că e un *cir de mămăligă*.

[3]) Pe harta alăturată Nr. 1, în punctul 279, cirul se face din făină de secară și servește la lipit; în punctul 872, se face cir « de cojoace » din făină de grâu fiartă; în punctul 836, însemnează făina crudă când nu se fierbe bine mămăliga sau nu se coace bine mălaiul.

[4]) Cuvântul *ciriz*, *ciriș* e de origine turcească (v. mai sus p. 28, nota 2). La noi a intrat pe trei căi (v. Dicționarul Academiei, s. v. *ciriș*): din maghiară, în Nord-Vestul Țării, sub forma *ciriz*, din sârbă, în Banat, sub forma *ciriș*, și din bulgară, în Oltenia, tot sub forma *ciriș*.

Între *cir* și *ciriz*, *ciriș* nu poate fi nicio legătură etimologică. Întâmplător au un sens apropiat. *Ciriz (ciriș)* e un termen meșteșugăresc (de pantofar și cismar). E greu de admis, ca un termen aparținând sferei semantice a meseriilor, plină de termeni de origine recentă, să treacă în sfera semantică așa de românească și străveche a preparării mămăligii.

[5]) Cf. γῦρος > *giur*, *jur*. V. A. Philippide *Altgriechische Elemente im Rumänischen* (Extras din *Bausteine zur romanischen Philologie, Festgabe für Adolfo Mussafia*), Halle a. d. S. 1905, p. 5; G. Giuglea, *Crâmpeie de limbă și viață străveche românească*, DR., III, p. 601; C. Diculescu, *Elemente vechi grecești din limba română*, DR., IV, p. 428.

În ce privește pe *l* intervocalic, acesta trebuia să treacă la *r* ca în elementele latine, chiar dacă acestea sunt de origine grecească: *basilica* > *biserică*, *angelus* > *înger*, **stulus* (= *stylus*) > *stur*, etc.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

grecescul υ e redat în elemente vechi grecești și prin *i* sau, mai bine zis, și în unele elemente grecești *iu* trece la *i* (de ex. θύμβρον > **ciumbru* > *cimbru*) ca în elementele latine sau slave: *includo* > **închiud* > *închid*, sl. *bljudŭ* > *blid*, sârb. *čun* > **ciun* > *cin*, etc. [1]). **Ciur* a devenit cu atât mai ușor *cir* că astfel se deosebește de omonimul său *ciur* < lat. *c(r)ibrum*.

SPLINĂ E DE ORIGINE SLAVĂ?

Al. Rosetti, în *Istoria limbii române*, III, p. 92, dă, printre elementele slave ale limbii române, și cuvântul *splină*, cu siguranță luându-se după Conev [2]).

Cele mai vechi atestări ale lui *splina* în literatura slavonă se găsesc într'un nomocanon din secolul al XVI-lea unde însemnează « o boală oarecare » și într'o Alexandrie în redacție slavonă sârbă, din același secol, unde are înțelesul de « splină » [3]).

În limbile slave de azi e obișnuit numai la Bulgari. Totuși și la ei termenul mai întrebuințat e *slězka*.

Conev crede că *splina* bulgăresc e de origine greacă [4]). La fel și lexicologul Gerov [5]). Să presupunem că au dreptate. Un element de acesta neogrecesc, venit la Români prin filieră bulgară, nu l-am găsi pe întreg teritoriul daco-român, ba chiar și în istro-română, ci ca orice împrumut recent balcanic, abia s'ar fi putut răspândi prin Muntenia și Moldova [6]). Pe urmă la Moți și la Istro-români prezintă rotacizarea lui *n* [7]). Prin

---

[1]) V. A. Philippide, *op. cit.*, p. 10 și u.; S. Pușcariu, *Pe marginea cărților*, DR., IV, pp. 1405—1406.

[2]) B. Conev, *Ezikovni vzaimnosti meždu Bălgari i Romăni*. (Extras din *Godišnik na Sofijskija Unversitet*, I: *Istoriko-filologičeski Fakultet*, XV—XVI), Sofia, 1921, p. 90.

[3]) V. Miklosich, *Lexicon paloeoslovenico-graeco-latinum*, s. v. *splina*.

[4]) Conev dă forma veche σπλήν. Dar în neogreacă există o formă mai apropiată de cea bulgară: σπλῆνα. I. A. Candrea crede chiar că și rom. *splină* e un împrumut neogrec (v. Candrea-Adamescu, *Dicționarul enciclopedic*, s. v.).

[5]) V. *Rěčnikŭ na blŭgarskyj jazykŭ*, Plovdiv, 1904, s. v.

[6]) V. ALR II vol. I, p. 41, MN (2218).

[7]) *Ibid.*, n-rii cartografici 95 și 02.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

urmare Pușcariu [1]) și Meyer-Lübke [2]) au tot dreptul să-l considere ca unul dintre reprezentanții romanici ai lui *splen* latinesc [3]).

Forma cu rotacism la Istroromâni e un indiciu sigur că avem de a face cu un element străvechiu. Și cea dela Moți e concludentă, căci la Scărișoara rotacismul se întâlnește numai în elemente latine [4]).

E lucru cunoscut că Conev nu avea nici cele mai elementare cunoștințe de romanistică. Deriva pe *păcură*, *vălcea*, *porșor*, *crunt*, *rușine* [5]), etc. din slavă, fiindcă găsește în bulgară cuvinte care au o oarecare asemănare cu cele românești. Cu atât mai vârtos l-a înșelat cuvântul *splină* care în bulgară sună la fel.

Cercetătorii relațiilor slavo-române să consulte lucrarea lui Conev cu foarte multă precauție. Iar în a doua ediție a volumului al III-lea al *Istoriei limbii române* cuvântul *splină* să fie omis din lista elementelor slave.

S.-cr. GÂRDA < rom. GARD

Originea românească a sârbescului *garda* « ein Zaunwerk (in der Donau zum Hausenfange) » a fost afirmată mai întâi de Miklosich [6]). De atunci a fost admisă de aproape toți cercetătorii relațiilor slavo-române [7]). Totuși S. Agrell (*Zur slavischen Lautlehre*, Lund-Leipzig, 1915, p. 32) îl consideră ca unul dintre acele elemente slave meridionale care nu prezintă metateza *or* (*ar*) > *ra*. Fenomenul păstrării diftongilor *or*, *ol* pare a se întâlni în graiurile bulgare de Nord-Est. Dintr'un astfel de graiu bulgăresc ar fi intrat, după Agrell, forma fără metateză în sârbă. Existența lui *-a* final în forma *garda* ar arăta că acesta nu e un element românesc în sârbă [8]).

[1]) *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, I. Lateinisches Element, Heidelberg, 1905, p. 148.

[2]) *Romanisches etymologisches Wörterbuch* [3], Heidelberg, 1935, p. 674.

[3]) Capidan derivă și pe *splina* bulgăresc din română (DR, III, p. 212).

[4]) V. *Anuarul Arhivei de Folklor*, V, p. 124.

[5]) V. *op. cit.*, p 36, 38, 51, 129, 132.

[6]) *Etym. Wörterb. d. sl. Spr.*, Viena, 1886, p. 73, s. v. *gordŭ*.

[7]) V. Nandriș, *Les diphtongues à liquides dans les éléments slaves du roumain* (extras din *Mélanges de l'École Roumaine en France*, II-e partie, 1925, p. 14).

[8]) Agrell crede că *garda* vine « aus einem (vielleicht jetzt ausgestorbenen) donaubulgarischen Dialekte ».

« Gegen Entlehnung aus rum. *gard* 'Zaun', das selbst slavischen Ursprungs ist, spricht die Lautgestaltung des sbkr. Wortes: das auslautende *-a* (rum. *garda* bedeutet 'Leibwache') ».

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

Pentru originea sigură românească a acestui cuvânt sârbesc militează însă faptul că nu e cunoscut decât de foarte puțini Sârbi, anume de minoritatea sârbă care trăiește pe malul Dunării în regiunea așa de românească dintre Dunăre și Timoc. Cuvântul *garda* e dat numai de Vuk Karadžić. Alt lexicograf sârbo-croat nu-l cunoaște. Karadžić îi stabilește și regiunea unde e întrebuințat: pe Dunăre, dela insula Poreč [1]) la vale. Insula aceasta de pe Dunăre se găsește cam în dreptul satului Svinița din județul Severin. N'avem decât să aruncăm o privire fugară asupra unei hărți etnografice [2]), ca să ne convingem că puținii Sârbi care trăiesc pe acolo (mulți dintre ei fiind pescari de meserie) au luat acest cuvânt dela Români.

De altfel Sârbii din părțile răsăritene ale Sârbiei au și alte elemente de origine românească greu de recunoscut că sunt românești în urma faptului că în română sunt de origine slavă. Acesta e cazul sârbescului *grájati* « a vorbi » [3]) întrebuințat de Sârbii din regiunea Craina locuită de o mare majoritate românească.

În ce privește pe *a* final din cuvântul *garda*, el trebue explicat în felul următor: Forma românească determinată *gardu* (cu *-l* amuțit) a fost înțeleasă de Sârbi ca fiind un acuzativ, după care au format apoi un nominativ în *-a*. Împrumutul e deci cu siguranță recent, de când *-l* al articolului românesc a dispărut.

Astfel de împrumuturi recente, prezentând fenomenul înglobării la temele în *-a* a unor masculine românești terminate în *-u* când sunt articulate, am întâlnit într'un graiu sârbo-croat foarte apropiat geograficește de graiurile sârbești din Estul Sârbiei și aparținând aceluiași tip dialectal, anume în graiul Carașovenilor din județul Caraș. Iată câteva exemple: *túrna* « clopotnița » [4]), *t'áska* « teasc la vie » (< Ban. *ćasc*), *pínt'ęna* « pintenul cocoșului », *dzárka* « zahăr »

[1]) Mai de mult a fost un orășel cu același nume pe insula Poreč. Principele Milan l-a mutat pe malul drept al Dunării dându-i numele de Milanovac.

[2]) De ex. harta etnografică ce se găsește la sfârșitul atlasului linguistic român al lui Weigand. Dela Poreč la vale sunt Sârbi în număr mai mare numai în Svinița pe malul stâng, iar pe malul drept în orășelele Donji Milanovac, Kladovo (în fața Turnu-Severinului) și în Brza Palanka.

După St. Romansky (*Makedonski Pregled*, II, fasc. 1, p. 50 sq.), plasa Donji Milanovac are 82% Români, plasa Kladovo 91% iar plasa Brza Palanka 88%.

[3]) V. *Dacoromania*, VII, pp. 179—181.

[4]) V. ALR II, vol. I, p. 89, harta 177, n-rul cartografic 25.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

(< Ban. *dzăhár*, *dzar* + suf. *-ka*), *plúmbę* pl. fem. « greutățile cântarului », etc. [1]).

În împrumuturile mai vechi făcute de graiul caraşovenesc, şi de alte graiuri sârbeşti, limbii române, găsim forme determinate masculine cu *l* final păstrat, de ex. *čę'rbul* « brezaie » [2]), *várul* « văr » [3]), *fašúl* « fratele soției » [4]) (< Ban. *fășiu*), *kàšul'* « caş » [5]), etc.

TIGVĂ E DE ORIGINE BULGARĂ SAU SÂRBĂ?

I. Iordan, în *Bulletin Linguistique* VIII (*Les dénominations du « crâne » d'après l'ALR*, pp. 95—141), dă, după Tiktin, drept etimologie a cuvântului *tigvă* pe paleoslavul *tyky*, gen. *tykŭve* (p. 123). Dar tot d-sa spune în altă parte [6]) că *tigvă* e de origine bulgară [7]). Atât formele lui *tigvă*, cât şi aria răspândirii acestui cuvânt [8]) (Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina) ne trimit la bulg. *tikva*.

De fapt forma românească arată şi trecerea lui *y* la *i*, precum şi înglobarea temelor în *ū* în categoria temelor în *a*. E adevărat că aceste două fenomene sunt comune tuturor limbilor slave meridionale (cf. *byvolŭ* > bulg. *bívol*, s.-cr. *bîvō*; *dobytŭkŭ* > bulg. *dobítăk*, s.-cr. *dobítak* ; etc. [9]). De asemenea, atât în bulgară, cât şi în sârbocroată, vechile teme în *ū* au trecut de timpuriu la categoria temelor

[1]) V. fişele 6135, 5506, 4119, 4279 din materialul adunat în comuna Caraşova pentru ALR II (material nepublicat încă). V. şi Petrovici, *Graiul Caraşovenilor*, Bucureşti, 1935, p. 104, 109, 112, 137.

[2]) V. Petrovici, *op. cit.*, p. 115.

[3]) *Ibid.*, p. 82, 143, 146.

[4]) *Ibid.*, p. 46, 106, 146.

[5]) V. fişa Nr. 5423 din materialul dialectal adunat în comuna sârbească Gad pentru ALR II (material nepublicat încă).

[6]) *Ibid.*, p. 122.

[7]) Şi Tiktin dă, după forma paleoslavă, pe cea bulgară şi sârbească.

[8]) V. harta IV anexată la articolul lui I. Iordan, BL, VIII. Să nu uităm că aici e vorba de aria lui *tigvă* « țeastă ». Aria lui *tigvă* « Lagenaria vulgaris » va avea cu siguranță alt aspect, dar nu cu totul deosebit.

[9]) Trecerea lui *y* în *i* nu e nouă în limbile slave meridionale. Paleoslava în secolul al nouălea deosebea încă pe *y* de *i*. Alte graiuri slave de Sud au putut însă să le confunde încă de pe atunci (v. Mladenov, *Geschichte der bulgarischen Sprache*, p. 110—111).

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

în *a* (cf. plsl. *svekry*, *crŭky*, *tyky*, gen. *svekrŭve*, *crŭkŭve*, *tykŭve*, bulg. *svekă'rva*, *că'rkva*, *tĭkva*, s.-cr. *svèkrva*, *cȓkva*, *tȉkva*). Formele românești *tigvă*, *tidvă*, *tivdă*, *tivgă*, etc., datorite asimilării, disimilării, metatezei, etc. [1]) au toate la bază pe *tikva* slav meridional, și anume, după cum arată aria acestor forme, pe *tikva* bulgăresc.

Despre forma *ticfă* din punctul cartografic 10 (comuna Cuvin din Banatul iugoslav) I. Iordan spune că derivă din *tigvă* prin disimilare (combinată cu o asimilare) [2]). O privire pe hartă ne arată însă îndată că *ticfă* nu ține de aria cea mare a lui *tigvă*, *tidvă*, *tivdă*, etc. Aici, în Banatul iugoslav, *ticfă* nu poate fi altceva decât un împrumut din graiul sârbesc din Banat. *Ticfă* se datorește asimilării (*kv* > *cf*).

Prin urmare, în viitorul dicționar etimologic al limbii române, cuvântul *tigvă* cu diferitele lui forme întrebuințate în Muntenia, Moldova, Basarabia și Bucovina, trebue să fie derivat din bulg. *tĭkva*, iar formă *ticfă* din Banatul iugoslav, din s.-cr. *tȉkva* [3]).

Hărțile Atlasului Lingustic Român ne ajută și în foarte multe alte cazuri să deosebim ceea ce este bulgăresc de ceea ce este sârbesc în elementele noastre de origine slavă meridională.

OXITONIA ÎN ELEMENTELE SLAVE ALE LIMBII ROMÂNE

Se știe că elementele slave ale limbii române sunt accentuate ca în bulgară, ceea ce însemnează că de cele mai multe ori locul accentului a rămas cel din protoslavă [4]). Numai accentul de pe *-a* final (și *-o* final) s'a deplasat în limba română pe silaba penultimă, de ex. bulg. *slugá*, *kosá*, *straná*, *brazdá*; rom. *slúgă*, *coásă*, *stráně*, *brázdă*, etc.

---

[1]) V. BL, pp. 123—124.

[2]) Întâiu s'ar fi disimilat *gv* în *cv* și apoi s'ar fi asimilat *cv* în *cf*.

[3]) În Candrea-Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, etimologia lui *tigvă* e dată în felul următor: srb. bulg. *tikva*. Vedem că ar corect ar fi fost: bulg. sârb. *tĭkva*.

Cihac (*Dictionnaire d'étymologie daco-romane, éléments slaves*, etc., p. 409) dă întâi formele plsl. *tyky* și *tykvica*, apoi pe cea croată și sârbă *tĭkva* și în sfârșit pe cea ungurească *tök*.

[4]) V. E. Simionescu, *Accentul în cuvintele vechi slave din limba română*, Iași 1913, p. 121 sq.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

Unii cercetători [1]) presupun că deplasarea accentului nu s'a făcut pe teren românesc, ci aceste cuvinte ar fi fost împrumutate cu accentul deplasat din « dialectul bulgar de Vest » [2]).

De fapt o seamă de graiuri slave meridionale nu mai au astăzi vocale finale accentuate, dar, în toate, deplasarea accentului e mai recentă decât împrumuturile slave vechi în limba română. De aceea ar părea mai admisibilă opinia acelor cercetători [3]) care cred că deplasarea accentului de pe vocala finală a unor cuvinte ca cele sus-amintite s'a făcut pe teren românesc.

Romanistul iugoslav P. Skok presupune că analogia substantivelor feminine românești terminate în *-ă* a pricinuit această deplasare a accentului. La explicația lui Skok Al. Rosetti adaugă: « româna neavând substantive terminate în *-ă* accentuat ».

Dar cuvintele slave despre care e vorba nu aveau un *-ă* final, ci un *-a* final accentuat, iar limba română are astăzi substantive feminine terminate în *-a* accentuat (*vioreá*, *căţeá*, dial. *căţá*, *măseá*, dial. *măsá*, etc.). Ar trebui demonstrat că pe timpul când s'au făcut împrumuturile sus-amintite din slavă, limba română nu avea încă astfel de substantive feminine. În cazul acesta o formă ca de ex. *cosá* nu putea fi înglobată decât categoriei femininelor terminate în *-ă*, accentuate pe penultima. Româna ar fi făcut deci acelaşi lucru ca latina când a împrumutat cuvinte greceşti accentuate pe silaba finală: a adaptat accentul cuvintelor greceşti regulei de accentuare a limbii latine.

E probabil însă că şi pe timpul când au fost făcute cele mai vechi împrumuturi slave în limba română a existat accentul de tipul lui *măseá*. Elementele slave accentuate pe *-a* final ar fi trebuit deci să

---

[1]) V. Simionescu, *op. cit.*, p. 20 şi I. Bărbulescu, *Individualitatea limbii române şi elementele slave vechi*, Bucureşti, 1929, p. 436 sq.

[2]) Prin « dialect bulgar de Vest » autorii amintiţi în nota precedentă înţeleg graiurile de trecere dintre bulgară şi sârbă din regiunea oraşelor Niş, Pirot, Vranje. Însă chiar în aceste graiuri, exceptând pe cel din jurul oraşului Vranje, accentul s'a păstrat pe *-a* final, v. A. Belić, *Dijalekti istočne i južne Srbije*, Beograd, 1905 p. 274 sq. şi B. Conev, *Ezikovni vzaimnosti meždu Bălgari i Romăni*, Sofia, 1921, p. 22.

[3]) B. Conev, *loc. cit.*; P. Skok, *Slavia*, IV, p. 136; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, III, pp. 43—44.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)

formeze o categorie asemănătoare aceleia compusă din elementele turcești de tipul lui *basmá*, *mușamá*, *baclavá*, etc. [1]).

Nu ne rămâne deci altă alegere decât să admitem că accentul nu era pe vocala finală în graiurile slave din care Românii au împrumutat cele mai vechi elemente slave.

Pentru aceasta trebue să ținem seamă de o particularitate foarte importantă a accentului slav: substantivele feminine (și neutre) accentuate pe vocală finală la nominativ singular, au accentul pe radical la vocativ singular (toate femininele terminate în *-a* final accentuat: nom. *slugá*, voc. *slúgo*), la acuzativ singular (femininele de tipul lui *kosá*: acuzativ *kósǫ*, la nominativ, acuzativ și vocativ plural (toate femininele și neutrele accentuate pe vocală finală: nom. acuz. plur. *slúgy*, *kósy*, nom. sing. *grebló*, nom. acuz. plur. *grébla*) [2]).

La fel a fost fără îndoială și accentul bulgar. E adevărat că astăzi s'a generalizat accentul pe terminațiune (să nu uităm că bulgara a păstrat numai câte un singur caz general la singular și plural), dar generalizarea aceasta cu siguranță nu e veche: unele graiuri bulgare au păstrat până azi resturi din vechiul accent mobil [3]).

Prin urmare acuzativul singular al lui *kosá* era, într'un stadiu mai vechiu al bulgarei, *kósă* [4]), iar pluralul nominativ-acuzativ, *kósi*. Aceste două forme le-a auzit Românul foarte des în gura vecinilor lor Slavi [5]): din *kósă*, *kósi* Românul a făcut *coasă*, *coase*, iar din plur. *grébla* (azi *greblá*) a făcut *greble*, din care a format apoi un singular *gréblă* (bulg. *grebló*).

E. PETROVICI

---

[1]) În graiurile românești din jurul Vidinului am notat substantive feminine de origine bulgară recentă accentuate pe *-a* final, de ex. *strelcá*, pl. *strecá'le* « arătător la ceasornic » < bulg. *strelá*, *strelká* « id. »; *bozá* « bragă » < *bozá* « id. »; pl. *lozá'le*, sg. *lozá* « alesături, broderii pe *zăvi̯élcă* (șorțul dinapoi) » < bulg. *lozá* « viță » etc.

[2]) V. A. Meillet, *Le slave commun* [2], Paris, 1934, p. 393 și pp. 401—403, p.

[3]) V. St. Mladenov, *Geschichte der bulgarischen Sprache*, Berlin-Leipzig, 1929, p. 165 și pp. 168—169.

[4]) Nazala *-ǫ*, terminația acuzativului la femininele în *-a* a dat în bulgară *-ă*: *dǫbŭ* « stejar » > bulg. *dăb*.

[5]) Cazurile vechi slave au fost înlocuite în bulgară încetul cu încetul prin construcții prepoziționale formate din prepoziție plus acuzativul numelui sau pronumelui.

BDD-A14843 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:58 UTC)